

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Cartea lui Ioan Botezătorul/ Viața și învățăturile gnostice; trad. și îngrij. ed.:

Monica Medeleanu. - Ed. a

2-a. - București: Herald, 2024

ISBN 978-630-336-019-5

I. Medeleanu, Monica (trad.; ed.)

2

929

Pentru noutăți și comenzi:

www.edituraherald.ro

office@edituraherald.ro

Tel: 021.319.40.60, 021.319.40.61

Fax: 021.319.40.59, 021.319.40.60

Mob: 0744.888.388, 0771.664.320

Pentru realizarea prezentei ediții în limba română
au fost utilizate următoarele surse:

GNOSTIC JOHN THE BAPTIZER

Selections from the Mandæan John-Book by G. R. S. Mead
Watkins, London, 1924.

DAS IOHANNESBUCH DER MANDÄER

von Mark Lidzbarski,

Verlag von Alfred Töpelmann, Giessen, 1915.

Scripta aramaica

Traducere din aramaică și comentarii de Constantin Daniel
Editura Herald, București, 2022.

Cartea lui Ioan Botezătorul

VIAȚA ȘI ÎNVĂȚĂTURILE GNOTICE

Traducere și îngrijire ediție:

MONICA MEDELEANU

EDITURA HERALD

București

Du-te în pace, alesule neprihănit,
Fără de păcat, fără de pată»”.
Sufletul își luă zborul, el călători,
În cele din urmă ajunse la Casa Vieții.
Când ajunse la Casa Vieții
Zeitățile îi ieșiră înainte și îl întâmpinară.
Ele îi grăiră:
„Iată, îmbracă-ți veșmântul de slavă,
Încinge-ți fruntea cu cununa ta scânteietoare.
Urcă-te, rămâi în corturile,
În cetatea unde sălășluiesc zeitățile.
Viața e slăvită și biruitoare,
Biruitoare este și știința mântuirii,
Biruitori cei ce îndrăgesc numele ei,
Lăudată fie Viața!”

CUPRINS

MANDEENII ȘI GNOZA LOR	5
UN STUDIU ASUPRA SIMBOLISMULUI LUI IOAN BOTEZĂTORUL	45
<i>Menționarea lui Ioan în „Antichitățile” lui Josephus</i>	45
<i>Relatarea Noului Testament: haina și hrana căinței</i>	48
<i>Așteptările mesianice populare</i>	50
<i>Sfințirea apei Iordanului</i>	52
<i>Posibila semnificație simbolică a botezului lui Ioan</i>	52
<i>Botezul prozeliților</i>	53
<i>Unul dintre discursurile lui Ioan și simbolismul acestuia</i>	55
<i>Simbolismul peștelui și al pescarilor</i>	57
<i>Hani-Ōannēs-Iōannēs</i>	59
<i>Ioan-Iona</i>	60
<i>Simbolismul rabinic al peștelui</i>	62
<i>Samariteanul Ta’eb, un Iosua sau Noe renăscut</i>	63
<i>Simbolismul eshatologic al lui Ioan</i>	65
<i>Ioan și Iisus în general</i>	67
<i>Ioan și mesianismul lui Iisus</i>	69
<i>Despre Cartea lui Ioan</i>	71

CARTEA LUI IOAN BOTEZĂTORUL

Sidrā d'Yahyā

I. IOAN BOTEZĂTORUL	79
<i>Semne la nașterea lui Ioan</i>	79
<i>Proclamația lui Ioan despre sine și îmbrăcarea de către el a hainei profetilor (cap. 19)</i>	86
<i>Corabia de Lumină a lui Ioan (cap. 20)</i>	88
<i>Ioan Ascetul (cap. 21)</i>	90
<i>Despre Ziua Judecării (cap. 25)</i>	92
<i>Scrisoarea adevărului (cap. 26)</i>	93
<i>Invulnerabilitatea lui Ioan (cap. 27)</i>	94
<i>Ioan și botezul lui Iisus (cap. 30)</i>	95
<i>Gnoza Vieții vorbește (cap. 29)</i>	99
<i>Căsătoria lui Ioan (cap. 31)</i>	100
<i>Ioan la moartea sa</i>	101
<i>Nașterea, creșterea și prima apariție a lui Ioan (cap. 32)</i>	104
<i>Ce i-a răspuns Ioan lui Iisus despre Îngerul Morții (cap. 33)</i>	107
II. POVEȘTEA RUPTURII CU IUDAISMUL	111
<i>Miriai este alungată dintre iudei (cap. 34)</i>	111
<i>Comunitatea exilată e stabilește pe Eufrat (cap. 35)</i>	115
<i>Evreii îi prigonesc pe mandeeni (cap. 35)</i>	117
<i>Ei îi roagă să se întoarcă (cap. 35)</i>	118

III. POVEȘTEA PESCARULUI DE SUFLETE	123
<i>Vasul-lumină al Pescarului (cap. 37)</i>	128
<i>Bunul pescar respinge propunerile celor răi și îi învinge (cap. 38)</i>	129
<i>Supunerea finală a pescarilor răi (cap. 39)</i>	133
IV. BUNUL PĂSTOR (CAP. 11)	135
<i>Păstorii iubitori ai Bunului Păstor (cap. 12)</i>	138
V. ALTE FRAGMENTE	141
<i>Comoara Vieții (cap. 57)</i>	141
<i>La începuturi (cap. 13)</i>	145
<i>Predici (cap. 47)</i>	148
<i>Lauda omului sărac</i>	150

ANEXĂ

MIRIAI (Cartea lui Ioan)	157
ACORDAREA UNUI NUME [Qolastā, XXX]	163
LITANIE LA CĂPĂTÂIUL UNUI OM CE ÎȘI DĂ DUHUL [Qolastā, LXVIII s]	167

„dinte”. Consoanele ce nu au un semn de vocale sunt pronunțate cu un *a* scurt sau *e* așezat înaintea (*ab, ag, ad* etc).

Ordinea literelor este cea existentă în alfabetele aramaic, ebraic și arab.

Constantin Daniel

UN STUDIU ASUPRA SIMBOLISMULUI LUI IOAN BOTEZĂTORUL

Într-un volum impresionant, intitulat *Orpheus-The Fisher: Comparative Studies in Orphic and Christian Cult Symbolism*, Robert Eisler întreprinde o erudită analiză a mișcării și doctrinei lui Ioan Botezătorul, reușind astfel să clarifice multe aspecte ale trecutului destul de obscur al originilor creștine. El a cercetat particularitățile spiritului iudaic în diferite perioade ale dezvoltării sale, reușind să pătrundă în lumea conceptuală profetică, apocaliptică și rabinică din vremea lui Ioan Botezătorul și să se împărtășească din credințele, speranțele și temerile ei vechi. Însă el a studiat curentul tradiției lui Ioan Botezătorul separat de tradiția mandeeană.

Menționarea lui Ioan în „Antichitățile” lui Josephus

În afară de mărturia creștină, Ioan Botezătorul este un personaj atestat de istoricul evreu Josephus, cronicarul de Curte al dinastiei flaviene care a scris în ultimul sfert al secolului I d.Hr. Renumitul pasaj din *Antichitățile* sale (XVIII.

v. 2, ed. Niese, iv. 161, 162) care se referă la Ioan este, fără îndoială, autentic și a fost atacat numai de școala nonistorică extrem-doctrinară, care l-a considerat un ghimpe incomod în trupul ei. Un falsificator creștin ar fi pus accent pe pana tradiției sale sau, în orice caz, s-a fi trădat oarecum prin prejudecățile sale; însă noi nu considerăm că lucrurile stau așa. Iată cum sună pasajul respectiv:

„Într-adevăr, unii dintre iudei au crezut că oastea lui Irod a fost nimicită prin răzbunarea foarte dreaptă a lui Dumnezeu, în schimbul [omorării lui] Ioan Botezătorul. Căci Irod l-a omorât pe acesta din urmă [deși era] un om bun, care le poruncea iudeilor să cultive virtutea și, prin practicarea acesteia în relațiile dintre ei, și prin credința față de Dumnezeu, să se strângă laolaltă pentru botez. Căci numai astfel [s-a gândit Ioan] cufundarea în apă i s-ar părea cu adevărat potrivită Lui [Dumnezeu], și nu dacă o foloseau ca o ispășire pentru anumite păcate, ci pentru curățarea trupului, în măsura în care sufletul fusese deja curățat prin virtute.

Apoi, văzând că oamenii se adunau laolaltă – căci într-adevăr erau peste măsură de încântați la auzul «spuselor» lui [Ioan] –, Irod, temându-se că puterea sa uimitoare de a-i convinge pe oameni va duce la o răzmeriță, căci poporul părea înclinat în toate lucrurile să-i urmeze sfatul [lui Ioan], a cugetat că este mai bine, înainte ca vreo răzmeriță să se petreacă din pricina sa, să-l aresteze și să scape de el, decât ca atunci când se va isca vreo tulburare, să-i pară rău că trebuie să îl înfrunte.

Din pricina bănuielii lui Irod, [Ioan] a fost trimis în lanțuri la Machaerus, fortăreața amintită mai sus, și omorât

acolo. De aceea iudeii au crezut că înfrângerea oștii lor s-a petrecut pentru a-l răzbuna [pe Ioan], Dumnezeu dorind să-l facă pe Irod să sufere”.

Această afirmație a lui Flavius Josephus este suficient de categorică. El spune limpede că Ioan Botezătorul a fost un reformator profetic remarcabil al epocii sale, având un număr mare de adepți. Vorbele lui Ioan, ne relatează Josephus, aveau o uimitoare putere de convingere asupra populației iudaice. De aceea Irod se temea de influența lui asupra poporului. Dar ce ne interesează pe noi cel mai mult în această afirmație, din nefericire prea scurtă, este referirea la natura practicii și învățaturii lui Ioan. Îndemnul său către iudei, ca cel al tuturor profeților dinaintea lui, era o chemare viguroasă la virtute – ei trebuiau să aibă relații virtuozose între ei și credință față de Dumnezeu. Există și un ritual exterior de botez; dar trebuia precedat de o curățare a sufletului prin împlinirea acestei datorii față de aproapele și de Dumnezeu. Josephus scoate în evidență în special faptul că spălarea sau cufundarea publică nu avea câtuși de puțin scopul de ritual magic, pe care atât de mulți îl credeau în zilele acelea capabil să înlăture păcatele. Botezul nu era o practică cotidiană – pare să sugereze Josephus, ca printre esenieni și alte secte –, ci un act colectiv public; și, prin urmare, istoricul greșește privindu-l ca fiind doar pentru purificarea trupului. Dimpotrivă, acest act lasă impresia de a fi fost conceput ca o mărturie exterioară a unei credințe – un act de credință.

*Relatarea Noului Testament:
haina și hrana căinței*

Fără să punem accent pe detaliile relatării despre copilăria lui Ioan, așa cum se găsește în a treia evanghelie din Noul Testament – ce amintește de istorisirile din Vechiul Testament despre nașterea vechilor eroi naționali Isaac, Samson și Samuel, ca să nu menționăm coincidența că cele două eroine ale poveștilor despre naștere din evanghelie poartă numele de Miriam și Elisheba, sora și, respectiv, soția lui Aaron, primul preot –, putem crede pe drept, după cum se afirmă, că Ioan se trăgea din preoți; și, în consecință, după toate probabilitățile era inițiat, dacă nu foarte învățat, în scripturi.

Dat prin legământ lui Dumnezeu de la naștere de către părinții săi, portul său ciudat și modul său de viață ascetic corespund tradițiilor profetice. Ca și profeții din vechime, în special Ilie, el purta o haină din piei de animale. Dar în ceea ce privește semnificația spirituală a întregii sale învățături, care va fi prezentată mai pe larg în cele ce urmează, este foarte probabil ca un astfel de semn exterior să aibă un sens interior pentru acest mare propovăduitor al căinței, al supunerii lui Israel în fața lui Dumnezeu.

Au existat anumiți alegoriști palestinieni care au interpretat mitul din Geneză 3, 21 mai spiritual. După cădere, prima îndepărtare de Dumnezeu, Iahve Elohim i-a îmbrăcat pe Adam și Eva în haine de piei (*ōr*), nu din cauza

goliciunii, ci în schimbul pierderii veșmintelor paradiziace de lumină (*ōr*).

Ioan a trăit într-o perioadă în care astfel de interpretări mistice, însoțite de o mulțime de noțiuni profetice și apocaliptice, pluteau în aer. Este foarte posibil așadar ca el însuși, purtând o haină din piei, să fi intenționat ceva mai mult decât o simplă copiere a stilului vechilor profeți. Pentru el era probabil cel mai potrivit semn exterior de căință, o întoarcere la primele veșminte ale oamenilor căzuți, haina convenită păcătoșilor penitenți și, ca atare, făcută dintr-o piele care să le arate oamenilor o dovadă sinceră de întoarcere la Dumnezeu, urmând astfel calea căderii într-o direcție contrară.

Cât privește hrana, trebuie să fi existat o întoarcere la legea primară dată primilor oameni: „Iată, vă dau toată iarba ce face sămânță de pe toată fața pământului și tot pomul ce are rod cu sămânță în el. Acestea vor fi hrana voastră” (Fac. 1, 29). Numai după Potop li s-a îngăduit oamenilor să mănânce hrană animală, potrivit legământului noahic. Impregnat cu idei despre penitență și căință, Ioan dorea să se întoarcă la regulile stricte de alimentație din primele zile ale căderii, lucru evidențiat de modul său simbolic de a se îmbrăca. În plus, el a ales dintre numeroasele „roade dintr-un pom care are sămânță” pe acela al roșcovului sau salcâmului, care a fost considerat de alegoriștii evrei cea mai potrivită hrană pentru penitență.

În afară de apă, despre Ioan se spune că sorbea mierea albinelor sălbatice. De ce se acordă o importanță atât de mare acestui lucru? Probabil că s-a gândit la Deut. 32, 13: „I-a dat să scoată miere din piatră” și la Ps. 81, 16: „Și cu

miere din piatră te voi sătura”. Este deci plauzibil că Ioan a adoptat un ascetism sever în ceea ce privește îmbrăcămintea și hrana cât mai concordant posibil cu scripturile, iar aceasta alături de disciplina obișnuită a unui nazir „consecrat” sau „făcut sfânt” de la naștere. Termenul tehnic pentru nazir este nazirit în fața lui Dumnezeu sau sfânt în fața lui Dumnezeu, cum se spune despre Samson (LXX Jud. 13, 7; 16, 9) pe scurt, „cel sfânt” al lui Dumnezeu.

Așteptările mesianice populare

Potrivit lui Josephus, marea frică a lui Irod a fost că mișcarea reformatoare a lui Ioan se va transforma într-o revoltă mesianică, periculoasă din punct de vedere politic. Populația ajunsese la apogeul așteptării; circulau multe zvonuri cu privire la natura mult-așteptatului Uns al lui Dumnezeu. Unii credeau că era un nazir care urma să elibereze Israelul de dușmani, tot așa cum în vechime nazirul Samson îi eliberase de jugul filistenilor. În plus, binecunoscuta profeție (Is. 11, 1) despre „lăstarul” sau tulpina din rădăcinile lui Iesei a dat naștere la multe speculații, acest joc de cuvinte exercitând o fascinație puternică asupra minților imaginative ale evreilor din acele zile. „Mlădiță” în ebraică se spune *neser* sau *nezer*; iar acest *neser* făcea referință la așteptatul „mântuitor” (iarăși *neser*) – care sună atât de bine împreună cu *nazir*. Într-adevăr, așa cum se credea, el trebuia să fie un nazareean (ebr. *noseri*, gr. *nazōrai-os*). Sau, potrivit unui midraș samaritean, trebuia să fie un tâmplar (aram. *bar nasar*), căci Mântuitorul urma

să fie un al doilea Noe, tăind și pregătind spiritual lemnul pentru o nouă arcă a salvării.

Toate acestea pluteau în aer, pe o arie foarte întinsă; este așadar verosimil, indiferent dacă Ioan a pretins sau nu astfel de lucruri, că circulau multe zvonuri despre un conținut mesianic cu privire la înfățișarea stranie și chemarea puternică a renumitului Botezător. Legământul nazareean, regimul de penitență, hainele acestui om și vestirea apropierei sfârșitului catastrofic al lumii – toate acestea au contribuit la a-i face pe câțiva, dacă nu pe mulți, să creadă că Ioan este marele Nazir-Neșer, „cel așteptat și sfânt” al lui Dumnezeu. Alții credeau că este Ilie, cum prezisese profetul Malachi (Cartea Îngerului sau Trimisului lui Iahve 4, 5): „Iată, vi-l voi trimite pe Ilie profetul înainte să vină marea și teribila Zi a Domnului”; sau chiar, se poate, unii s-au gândit că acel profet făgăduit, la fel cum se întâmplase cu Moise (Deut. 18, 15), fusese ridicat în Ioan.

Ioan însuși nu a pretins că este vreunul dintre aceștia; el vestea apropierea teribilei zile și predica cu putere căința. Este îndoielnic că el s-a numit doar „glasul celui care strigă în pustiu” (Marcu 1, 3); căci un astfel de cunoscător al scripturilor ar fi știut că Isaia 40, 3 suna astfel: „Vocea celui care strigă: în pustiu etc.” Se pare însă că Ioan nu a fost doar un profet inspirat, ci și un făcător de minuni, dacă anumite ecouri referitoare la el din Evangheliile sinoptice sunt adevărate. Căci aflăm de acolo că, din cauza lucrărilor minunate de vindecare, Iisus era considerat de unii Ioan întors din morți și că aceeași acuzație de a fi posedat de un demon, adusă împotriva lui Iisus, i-a fost adusă și lui Ioan.

Sfințirea apei Iordanului

Oricum ar sta lucrurile, Ioan era cu totul convins nu numai că sfârșitul era aproape, ci și că profețiile începeau să se împlinescă. Botezul în orice loc al Iordanului, atât de caracteristic pentru el, este în general luat ca un simplu fapt istoric. Însă el reprezintă o problemă serioasă pentru toți cei care știu că în zilele acelea apele sălcii ale lentului Iordan erau considerate de teologi și ritualiști ca fiind nepotrivite pentru scopuri de purificare. Așadar, ce îl putea face pe Ioan să respingă acest tabu preoțesc și purist? Singurul motiv plauzibil se găsește în presupunerea că Ioan era convins că se împlinea viziunea profetică din Iezechiel (47, 1-8), unde profetul este desemnat drept Fiul Omului. În vremea mult-așteptată a eliberării mesianice, un râu puternic de apă sfântă urma să curgă din dealul cu templul Sionului și să vindece apele de pe întinatul ținut al Iordanului.

În mod firesc, acest pasaj a fost luat de alegoriștii timpului într-un sens spiritual, ei explicând chiar și apa oferită în chip miraculos de israeliți în deșert ca un simbol pentru Tora sau Lege. Apa vie semnifica Cuvântul lui Iahve, revărsarea spiritului lui Dumnezeu. Astfel, izvorul mesianic de apă vie ar putea fi foarte bine considerat a întruchipa o intensificare a Legii Divine, vestind manifestarea Domniei lui Dumnezeu în Zilele de pe urmă.

Posibila semnificație simbolică a botezului lui Ioan

Dacă reflectăm adânc la toate acestea, nu este greu să înțelegem ce ne spune Josephus despre metoda lui Ioan,

deși adevărata semnificație a țelului lui Ioan pare să-i fi scăpat istoricului. Impresionați profund de predicile înflăcărâte și de puterea extraordinară a unui propovăduitor atât de convins de apropierea sfârșitului, nu este de mirare că oamenii își asumau penitența și își căutau ușurarea într-o mărturisire publică a păcatelor lor. De aceea erau scufundați în Iordan, fapt ce nu semnifica o abluție exterioară, ci o înecare a vechiului trup păcătos în acel râu devenit sacru, căruia credința îi atribuia proprietăți de izbăvire a vieții, o regenerare săvârșită de izvorul mântuitor ce se revărsa din sanctuar în deșert. Dacă se căiau, dacă se întorceau cu sinceritate către Dumnezeu, atunci s-ar fi împlinit făgăduința profetică din Miheia 7, 19: „Și milostivește-Te iarăși spre noi și fărădelegile noastre calcă-le în picioare! Aruncă în adâncul mării toate păcatele noastre”.

Botezul prozeliților

Dar prin practicarea acestui ritual de botez Ioan încălca nu doar tabuul purist al preoților, care considerau apa Iordanului ca fiind nepotrivită pentru purificare. El îi boteza pe israeliți și, procedând astfel, îi puna pe Cei aleși la același nivel cu păgânii care trebuiau să se supună unei băi de purificare înainte de a putea primi privilegiile fiilor lui Avraam. Un prozelit sau un „nou-venit” (*advena*), care voia să se unească cu ecclesia lui Israel, trebuia să se supună ritualului botezului, a cărui origine precreștină nu mai este disputată. Era nu numai o baie purificatoare, ci și o regenerare în prezența unor martori legali. Candidatul stătea în apă și asculta un scurt discurs alcătuit din porunci din Lege.

Apoi convertitul se scufunda complet în apă, semnificând înecarea vechiului om idolatru. După aceea devenea un adevărat iudeu.

Această nouă naștere era luată într-un sens foarte literal, căci după ritualul botezului neofitul sau „nou-născutul” nu mai avea dreptul să-și moștenească rudele păgâne. Acest botez regenerativ al păgânilor (*tebilah gerim*) a fost pus de teologi în relație de dependență cu Iezechiel (36, 25–26): „Și vă voi stropi cu apă curată și vă veți curăța de toate întinăciunile voastre și de toți idolii voștri vă voi curăța. Vă voi da inimă nouă și duh nou vă voi da; voi lua din trupul vostru inima cea de piatră și vă voi da inimă de carne”.

Însă această profeție era în mod evident valabilă numai pentru Israel. Ea nu ar fi putut niciodată să fie concepută ca sancțiune a unui ritual obișnuit pentru păgânii convertiți. Este astfel foarte verosimil ca un eshatolog fervent, plin de așteptări mesianice, cum era Ioan, să fi conceput făgăduința ca pe o prevestire a evenimentului unic și miraculos al Zilelor de pe urmă. În plus, insistența lui Ioan în privința botezului pentru evrei într-o perioadă în care conducătorii religioși considerau necesar să impună botezul convertiților păgâni ca pe un ritual regenerativ și purificator, care îi făcea potriviți pentru însoțirea religioasă cu fiii naturali ai lui Avraam, pare să fi fost dictată de convingerea spirituală mai profundă că Israel era cel care cerea regenerarea.

Pentru Ioan, din punctul de vedere al valorilor spirituale, evreii nu mai erau un popor privilegiat, își pierduseră dreptul din naștere; israeliții nu era acum mai buni decât păgânii. Rudenia fizică cu Avraam nu mai putea fi considerată o garanție împotriva mâniei divine ce urma să vină. Pentru

a scăpa de încercările și grozăviile sfârșitului, singura cale pentru evrei era să se căiască și să devină astfel membri ai noului Israel spiritual, supunându-se unui rit similar celui pe care îl impuseseră păgânilor cu atâta aroganță. Ce umilință mai mare decât aceasta putea exista pentru mândria evreului? Dar disperarea era atât de mare, încât cerea ca până și acest act de umilință să fie un zălog al căinței și remușcării cu adevărat sincere. Dacă nu se căiau, nu erau mai buni decât idolatrii păgâni.

Unul dintre discursurile lui Ioan și simbolismul acestuia

Să ne întoarcem acum la prima parte a scurtului, dar puternicului mesaj al Botezătorului, redat de Matei 3, 7–10 și Luca 3, 7–9, un exemplu extrem de interesant al acelor rostiri sau „spuse” ale sale la care se referă Josephus.

„Pui de vipere, cine v-a arătat să fugiți de mânia ce va să fie? Faceți deci roadă vrednică de pocăință. Și să nu credeți că puteți zice în voi înșivă: Părinte avem pe Avraam, căci vă spun că Dumnezeu poate și din pietrele acestea să ridice fii lui Avraam. Iată securea stă la rădăcina pomilor și tot pomul care nu face roadă bună se taie și se aruncă în foc.”

Acest discurs plastic, cuprins în evanghelia Q, începe cu aceeași expresie teribilă, „neamul” sau „puii de vipere”, pe care și Iisus o folosește cu mai multe prilejuri. Este posibil să provină de la Miheia 7, 17, unde citim cu referire la păgâni: „Vor linge pulbere ca șerpilor, ca și târâtoarele pământului [...]”. Iar dacă „linsul pulberii” poate fi luat în accepțiunea alegoriștilor vremii, care o interpretează ca actul